

І. Г. Аберніхіна

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри управління фінансами, облікової аналітики та моніторингу бізнесу ННІ "Інститут промислових та бізнес технологій" Українського державного університету науки і технологій, Дніпро, Україна, irina.abernihina@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0692-1276>

СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ ЯК ДОДАТКОВЕ СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Анотація. *Вступ.* Страхування життя виникає через потребу індивідів забезпечити фінансовий захист та безпеку для себе та своєї родини, може бути використане як інструмент для накопичення фінансових ресурсів і засіб планування пенсії. В Україні страхування життя залишається менш розвинутим порівняно з іншими країнами Європи через низьку довіру до страхових компаній, складну економічну ситуацію та неналежне законодавче регулювання в цій галузі страхування.

Проблематика. Збільшення, за демографічними прогнозами, частки осіб похилого віку зумовлює відповідні вимоги до реформування насамперед сфери соціального забезпечення, а страхування життя може стати одним з ефективних способів додаткового соціального забезпечення.

Мета – визначення потенційних можливостей застосування страхування життя як додаткового соціального забезпечення.

Методи. Використано загальнонаукові та спеціальні методи: аналізу, синтезу, групування, опису, порівняння, теоретичного узагальнення та абстрактно-логічний.

Результати. Акцентовано увагу, що страхування життя за своєю сутністю має на меті додатковий захист і підтримку фінансового та соціального благополуччя населення. Зазначено, що у більшості розвинутих країн його інтегровано в систему соціального захисту. Обґрунтовано, що страхування життя в Україні не є обов'язковою частиною системи соціального захисту, але доступне на добровільних засадах через страхові компанії. Проаналізовано кількість застрахованих громадян та укладених договорів страхування життя life-страховиками в Україні протягом останніх п'яти років. Проведено дослідження вітчизняного ринку добровільного страхування життя та здійснено огляд програм, що пропонуються страховими компаніями відповідно до класів страхування.

Висновки. Страхування життя як можливість додаткового соціального забезпечення має значний потенціал в нашій країні. Але вплив низки негативних факторів, зокрема повномасштабна російська агресія, нерозвинутий фондовий ринок, гальмують поступ ринку добровільного страхування життя і можливість розширення частки застрахованого населення. З огляду на статистику, котра додатково погіршується наразі воєнним станом у країні, існує потреба в чітко визначених законодавчих умовах застосування страхування життя як додаткового способу соціального забезпечення.

Ключові слова: страхування життя, страхові компанії, програми страхування, додатковий захист.

Рис. 2. Табл. 7. Літ. 24.

Iryna Abernikhina

Ph. D. (Economics), Associate Professor, Institute of industrial and business technologies Ukrainian State University of Science and Technologies, Dnipro, Ukraine, irina.abernihina@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0692-1276>

LIFE INSURANCE AS SUPPLEMENTAL SOCIAL SECURITY

Abstract. *Introduction.* Life insurance arises from the need for individuals to provide financial protection and security for themselves and their families. It can be used as a tool for accumulating financial resources and as a means of pension planning. Life insurance in Ukraine remains less developed compared to other European countries due to low confidence in insurance companies, a difficult economic situation in the country, and the lack of proper legislative regulation in this area of insurance.

Problem Statement. The increasing proportion of elderly people, according to demographic projections, determines the corresponding requirements for reforming primarily the social security sphere, and life insurance could become one of the effective ways of supplemental social security.

Purpose. To highlight the potentialities of using life insurance as supplemental social security.

Methods. We used general scientific and special methods, i.e. analysis, synthesis, grouping, description, comparison, theoretical generalization, and abstract-logical methods.

Results. It is emphasized that life insurance inherently aims at additional protection and support of the financial and social welfare of the population. It is noted that in most developed countries, life insurance is integrated into the social security system. It is proved that life insurance in Ukraine is not a mandatory part of the social security system, but is available on a voluntary basis through insurance companies. The number of insured citizens and life insurance contracts concluded by life insurers in Ukraine during the last 5 years has been analyzed. Research of the voluntary life insurance market in Ukraine has been conducted and an overview of the programs offered by insurance companies according to the classes of insurance has been made.

Conclusions. Life insurance as an opportunity for supplemental social security has a significant potential in our country. However, the impact of some negative factors, in particular, military aggression, and an underdeveloped stock market hinders the development of the voluntary life insurance market and the possibility to expand the share of the insured population of our country. Taking into account statistics, which are aggravated by the military situation in the country, there is a need for clearly defined legislative conditions for the use of life insurance as a supplemental method of social security.

Keywords: life insurance, insurance companies, insurance programs, additional protection.

JEL classification: G20, G22, G52.

Вступ. Страхування життя виникає через потребу індивідів у довгостроковому фінансовому захисті, оскільки дає змогу забезпечити: фінансову підтримку родини у випадку смерті основного годувальника або іншої важливої особи; планування успадкування – виплата страхової суми може допомогти родині сплатити податки, погасити борги або створити фінансовий запас для спадкоємців; оплату поховання – його вартість може бути значною, і страхування життя здатне покрити ці витрати й зняти фінансове навантаження з родини в цей скрутний період; фінансовий захист у разі виникнення нагальних фінансових потреб, таких як лікування тяжкої хвороби чи інвалідність.

За сучасних умов розвитку галузі страхування життя також може бути використане як інструмент для накопичення фінансових ресурсів на майбутнє, наприклад, через страхові поліси зі зростаючою страховою сумою або страхові поліси з можливістю інвестування (наприклад, “Unit-linked”).

Крім того, страхування життя може виступати як засіб планування пенсії: накопичені кошти на страховому полісі дають змогу отримувати регулярні виплати після виходу на пенсію, забезпечуючи додаткове джерело доходу.

Страховання життя в Україні розвивається, але залишається менш розвинутим порівняно з іншими країнами Європи. Основні причини, які впливають на рівень розвитку страхування життя в нашій країні, – низька фінансова грамотність населення, відсутність у переважної більшості громадян довіри до страхових компаній, складна економічна ситуація та недостатній рівень законодавчого регулювання в галузі страхування.

Аналіз досліджень і постановка проблеми. Проблематиці страхування життя присвячено чимало наукових робіт. Науковці М. В. Тимчак, В. Т. Мінкович вивчили, зокрема, європейський досвід страхування життя та можливість його імплементації в Україні [1]; Р. В. Пікус, К. О. Бражко обґрунтували місце страхування життя у процесі трансформації індивідуальних заощаджень в інвестиції [2]; О. С. Журавка дослідила інвестиційне страхування життя як інноваційний фінансовий інструмент страхового ринку України [3]; публікацію Ю. П. Макаренко, К. Є. Яновського [4] присвячено накопичувальному страхуванню життя як конкурентоспроможній альтернативі пенсії. Але, попри значний доробок вітчизняних науковців, поза увагою дослідників залишилася оцінка потенційних можливостей, котрі надає страхування життя як додаткове соціальне забезпечення, особливо в умовах прогнозованого зростання частки осіб похилого віку і зменшення частки працездатного населення.

Мета – визначення потенційних можливостей застосування добровільного страхування життя як додаткового соціального забезпечення.

Методи дослідження. Використано загальнонаукові й спеціальні методи: аналізу, синтезу, групування, опису, порівняння, теоретичного узагальнення та абстрактно-логічний.

Результати дослідження. Страхування життя корисне для різних категорій населення в різних життєвих ситуаціях, зокрема забезпечення:

- фінансової безпеки родини якщо головний годувальник має будь-які фінансові зобов'язання (виплата страхової суми може допомогти їх погасити (кредити тощо), покрити витрати на житло, освіту, медичні потреби тощо);
- освіти дітей: може гарантувати наявність фінансових коштів для оплати навчання, у т. ч. у випадку смерті годувальника;
- планування спадщини: може використовуватися для створення спадкової маси, яка може бути передана спадкоємцям у випадку смерті годувальника;

- фінансового захисту бізнесу: виплата страхової суми здатна покрити бізнес-зобов'язання в разі смерті бізнесмена і таким чином гарантувати фінансову стабільність бізнесу і продовження його існування;
- додаткового джерела пенсійного забезпечення: за відповідними програмами може накопичувати грошову вартість, котру буде використано як додаткове джерело доходу протягом виплати пенсії;
- захисту від непередбачуваних обставин: окремі поліси страхування життя можуть включати додаткові опції, зокрема страхування від нещасних випадків або хронічних захворювань, що гарантує наявність коштів у разі виникнення непередбачуваних обставин, таких як тяжка хвороба чи інвалідність.

Отже, страхування життя за своєю сутністю має на меті додатковий захист родини і підтримку її фінансового та соціального благополуччя у випадку втрати основного доходу годувальника.

У більшості розвинутих країн страхування життя інтегроване в систему соціального захисту, наприклад: у Канаді існує національна програма страхування життя та пенсійного забезпечення, відома як Канадська пенсійна програма (Canada Pension Plan, CPP). Вона гарантує страхові виплати сім'ям у разі смерті особи, а також пенсійні виплати при досягненні пенсійного віку [5]. У Швеції державна соціальна система передбачає страхування життя як частину загальної системи соціального захисту. Ця система забезпечує пенсійні та страхові виплати сім'ям у разі смерті особи або інвалідності [6]. У Франції існує система соціального захисту, яка охоплює страхування життя та пенсійного забезпечення. Вона гарантує страхові виплати у разі смерті особи або інвалідності, а також надає пенсійні виплати [7]. В Японії діє система страхування життя, що надає фінансову підтримку сім'ям у разі смерті особи. Вона відома як "Система загального страхування" (Kokumin Hoken), гарантує страхові виплати та допомогу родинам, котрі втратили годувальника [8].

Більшість країн світу визнають важливість страхування життя як засобу соціального захисту та фінансової безпеки для своїх громадян. Тому багато з них пропонують програми та пільги, спрямовані на поширення страхування життя, зокрема податкові пільги або спільне фінансування страхових внесків державою (табл. 1). Варто підкреслити, що наявність і прийняття страхування життя як додаткового соціального забезпечення залежить від політичних рішень, економічних можливостей та соціальних потреб країни. На сьогодні страхування життя не є інтегрованою складовою системи соціального захисту в Україні. У нашій країні діють окремі програми та системи соціального захисту, такі як загальна система обов'язкового державного соціального страхування, медичне страхування та пенсійна система.

Обов'язкове державне соціальне страхування в Україні передбачає страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, а також на випадок безробіття. Проте ці програми не охоплюють страхування життя в його сутнісному розумінні. Але існують страхові компанії, які надають послуги з такого страхування на комерційних засадах. Це доб-

ровільний вид страхування, коли окрема особа або родина може укласти договори страхування життя зі страховими компаніями для отримання фінансового захисту в разі смерті чи інвалідності або додаткового соціального чи пенсійного забезпечення. Отже, страхування життя в нашій країні не є обов'язковою частиною системи соціального захисту, але доступне на добровільній основі через комерційні страхові компанії.

Таблиця 1. Приклади використання страхування життя як додаткового соціального забезпечення

Програма страхування	Приклади
<p><i>Групове страхування життя</i> – держава укладає договори зі страховими компаніями для групового страхування життя на все населення або окремі його групи. Може включати страхування на роботі або страхування, що надається певним категоріям громадян, наприклад, родинам із низькими доходами</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. США: групове страхування життя є поширеним і часто надається як частина корпоративних пакетів працівників. Багато компаній пропонують співробітникам страхові поліси на життя, які можуть забезпечити фінансову підтримку для сімей у разі смерті працівника. 2. Великобританія: групове страхування життя широко використовується в рамках корпоративних програм працівників. Це допомагає останнім отримати страховий захист на випадок смерті або інвалідності, який може бути наданий роботодавцем. 3. Німеччина: існує система страхування життя, котра охоплює групові страхові поліси. Вони можуть бути надані роботодавцем для своїх співробітників або через професійні асоціації та соціальні організації. 4. Індія: групове страхування життя широко використовується. Відомий приклад – програма “Pradhan Mantri Jeevan Yuoti Bima Yojana”, впроваджена урядом, яка надає страховий захист на життя на доступних умовах для різних категорій населення
<p><i>Соціальні страхові програми</i> – соціальні страхові програми можуть бути частиною системи соціального захисту, де певна частина внесків або податків спрямовується на страхування життя. Ці програми можуть забезпечувати страхові виплати або пенсійні виплати в разі смерті чи інвалідності особи</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Нідерланди: існує система соціального страхування, яка надає страховий захист на випадок смерті або інвалідності. Працівники сплачують соціальні внески, частина яких спрямовується на страхування життя. 2. Норвегія: соціальна страхова система включає страхування життя. Внески відповідних роботодавців та працівників надходять до страхового фонду, який надає страхові виплати сім'ям в разі смерті особи або інвалідності. 3. Австралія: соціальна страхова система, відома як “Superannuation”, містить страхування життя. Частка внесків до робочого пенсійного фонду може бути виділена на страхування життя, що надає страховий захист у разі смерті або інвалідності. 4. Швейцарія: соціальна страхова система включає страхування життя. Обов'язкові внески на соціальне страхування, що здійснюються працівниками та роботодавцями, забезпечують страховий захист на випадок смерті або інвалідності
<p><i>Державні схеми страхування</i> – надають фінансову підтримку в разі смерті особи або негайних фінансових потреб родини. Ці схеми можуть бути фінансово забезпечені державою або спільно фінансовані урядом та страховими компаніями</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Швеція: існує система державного страхування, відома як “Sjukförsäkringen”. Вона забезпечує фінансову підтримку в разі смерті особи або хвороби, котра призводить до непрацездатності. 2. Фінляндія: діє державна страхова програма під назвою “Työtaturma – ja ammattitaitilaki”. Вона надає фінансову підтримку в разі смерті або травми, отриманої на робочому місці. 3. Китай: існує система державного страхування, відома як “China Social Insurance”. Вона забезпечує страховий захист у разі смерті особи, інвалідності та інших непередбачуваних подій. 4. Нова Зеландія: діє державна страхова програма, відома як “Accident Compensation Corporation (ACC)”. Вона забезпечує фінансову підтримку в разі травми, включно зі смертю внаслідок нещасного випадку

Складено за: [5–11].

Станом на 31 березня 2023 р. на небанківському ринку загальна кількість компаній страхування життя в Україні становила 12 life-страховиків [12]. Протягом останніх п'яти років беззмінним лідером за кількістю застрахованих громадян, укладених договорів страхування, кількістю зібраних премій, страхових виплат та іншими показниками є страхова компанія МЕТЛАЙФ. Інші місця в топ-10 life-страховиків посідали в різні роки УНІКА ЖИТТЯ, ARX LIFE, PZU УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ, ТАС, ГРАВЕ УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ, АСКА-ЖИТТЯ, КД-ЖИТТЯ, ГРІНВУД ЛАЙФ ІНШУРАНС, ФОРТЕ ЛАЙФ. У табл. 2 наведено зазначені дані за 2018–2022 рр. Частка застрахованих у нашій країні перебуває в межах від 4,6 % до майже 7 %, тим часом, як, наприклад, за статистикою кожна сім'я в Німеччині має в середньому сім страхових полісів. Серед них зазвичай страхування життя, особистої відповідальності та від нещасних випадків. Обов'язковими є медичне та страхування автомобіля. Тільки 0,3 %, або близько 250 тис. осіб у Німеччині не застраховані [15]. У Європі 80 % населення мають поліс накопичувального страхування життя [1, с. 136].

Таблиця 2. Динаміка рівня застрахованості громадян України щодо страхування життя

Показник	2018	2019	2020	2021	2022
Кількість застрахованих громадян на кінець звітного періоду, осіб	2145 029	2492 648	1915 891	2870 579	2308 749
Кількість застрахованих громадян протягом звітного періоду, осіб	2786 016	н. д.	416 249	2 076 107	1 240 659
Кількість договорів страхування, укладених за звітний період, од.	2 652 311	4 622 003	4 104 561	1 598 605	1 822 213
Чисельність населення України, млн осіб	42 153,20	41 902,40	41 588,40	41 167,30	≈36 700,00
Частка застрахованих громадян від загальної чисельності населення	5,09	5,95	4,61	6,97	6,29

Розраховано та складено за: [12–14].

На рис. 1 наочно наведено динаміку застрахованих громадян України за програмами страхування життя протягом 2018–2022 рр.

Відповідно до нового Закону України “Про страхування” [16] страхування життя представлено класами, наведеними в табл. 3.

Ринок добровільного страхування життя на комерційних засадах в Україні представлений страховими компаніями та їхніми програмами (табл. 4–7) згідно з класами страхування. Дослідження було проведено за даними топ-10 страхових компаній, але обмежений обсяг статті не дає змоги навести в повному обсязі результати. Тому огляд проведено за топ-5 страхових компаній, котрі працюють на ринку добровільного страхування життя в Україні, які мають відповідно до класів програми страхування.

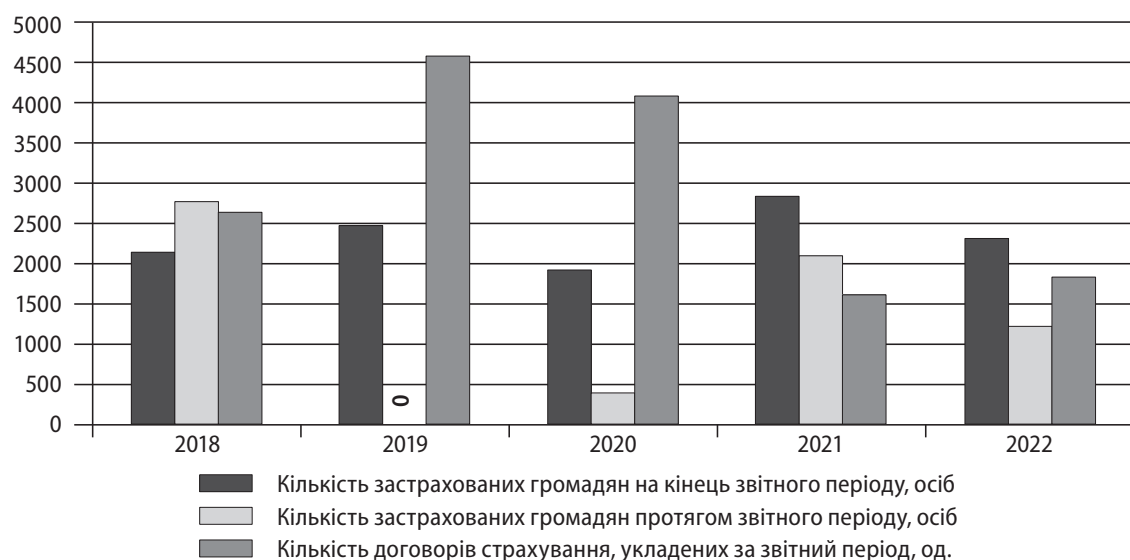

Рис. 1. Динаміка застрахованих громадян України за програмами страхування життя

Розраховано та побудовано автором.

Компанія ARX LIFE конкретних програм щодо накопичувального страхування дітей не має. У цілому програми страхових компаній дають змогу страхувальнику обрати програму відповідно до своїх потреб за цим класом страхування.

Інвестиційне страхування вперше з'явилося в країнах із розвинутим фінансовим ринком – Великобританії та США. Наразі фінансові продукти “Unit-linked” відіграють дуже важливу роль на страховому ринку багатьох європейських країн: у певних із них їхня частка перевищує 50 % усього страхування життя [2; 17].

Інвестиційне страхування життя (ІСЖ) – форма страхування, яка поєднує елементи страхування життя та інвестицій. При ІСЖ сплачується премія, котра розподіляється на дві складові: страхову й накопичувальну частини [18; 19]. Страхова частина полягає у виплаті страхової суми в разі смерті застрахованої особи протягом терміну дії страхового поліса. Це означає, що спадкоємці отримують виплату, що може бути використана для фі-

Таблиця 3. Класифікація страхування життя згідно з новим Законом України “Про страхування”

Вид страхування	Клас страхування	
Страховання життя	Страховання життя (інше, ніж передбачено класами 20, 21, 22, 23)	19
	Страховання життя до шлюбу та до народження дитини	20
	Інвестиційне страхування життя	21
	Безперервне страхування здоров'я	22
	Пенсійне страхування	23

Джерело: [16].

Таблиця 4. Огляд програм накопичувального страхування для дітей топ-5 страхових компаній, що працюють на ринку України, відповідно до класу страхування 20

Страхова компанія	Напрямок страхування	Програми, що пропонуються
МЕТЛАЙФ	Накопичення капіталу для дитини на навчання та старту дорослого життя	Програма страхування PEAD (страхування на випадок дожиття до певного віку або на певний строк)
		Програма PEsingle (страхування на випадок дожиття до певного віку або на певний строк з можливістю сплати одноразової страхової премії)
TAS LIFE	Накопичення для дитини	Накопичення на освіту дитини та інші важливі події. Три валюти. Гнучкий графік внесення коштів. Вбудований страховий захист батьків. Фінансова підтримка сім'ї в разі отримання травми або хвороби дитини. Цілодобові консультації кваліфікованого педіатра. Податкові пільги від держави
PZU УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	Програма "Дитина"	Допоможе накопичити певну грошову суму, за допомогою якої дитина зможе здобути якісну освіту, розпочати власний бізнес, придбати перший автомобіль. Ці кошти стануть у пригоді при святкуванні повноліття, при плануванні весілля тощо
	Програма "Магістр"	Допоможе цілеспрямовано накопичувати та зберігати гроші для втілення конкретної мети: здобуття дитиною якісної вищої освіти, у т. ч. у престижних навчальних закладах за межами України
УНІКА ЖИТТЯ	Накопичувальне страхування життя на користь дитини	Діти & Турбота
ГРАВЕ УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	ГРАВЕ Магістр	Допоможе накопичити необхідний капітал для здобуття вищої освіти та надасть максимальний страховий захист дитині на випадок втрати годувальника. Дитина за будь-яких обставин має можливість здобути бажану освіту
	ЮНІОР Екстра (дитина віком 1 рік)	Дитина отримує захист на випадок втрати годувальника

Систематизовано та складено за даними офіційних сайтів страхових компаній.

нансової підтримки родини, погашення заборгованості або задоволення будь-яких інших фінансових потреб. Накопичувальна частина ІСЖ включає інвестиційний аспект. Частина премії, котру сплачує страхувальник, використовується для інвестування в різні фінансові інструменти, такі як акції, облігації або фонди. Страхувальник може обрати тип інвестицій, що відповідають його фінансовим цілям та ризикам.

За відмінностями в умовах та можливостях ІСЖ розрізняють такі види.

1. Універсальне страхування життя (Universal Life Insurance): надає гнучкість у виборі премії та суми страхового покриття, а також можливість нарощування грошової вартості поліса.

2. Довічне страхування життя (Whole Life Insurance): забезпечує пожиттєве покриття, накопичування грошової вартості та можливість отримати дивіденди.

3. Індексоване страхування життя (Indexed Life Insurance): пов'язане зі змінами індексу фондового ринку, наприклад, S&P 500. Накопичувальна частина страхової премії інвестується до фонду або інших інструментів, що індексуються. Виплата залежить від процентного зростання індексу: якщо індекс зростає, страхувальник отримує більшу суму, а якщо спадає – мінімальну гарантовану суму.

4. Варіативне страхування життя (Variable Life Insurance): страхувальник може самостійно обрати, які інвестиційні фонди використовувати для накопичення коштів. Інвестиції залежатимуть від ринкових умов і можуть приносити як прибутки, так і збитки.

Договір ІСЖ передбачає кілька опцій:

- безпосередньо страхування життя;
- створення накопичень;
- отримання інвестиційного доходу наприкінці строку договору (ця опція дає можливість клієнту вибрати найбільш відповідну стратегію і збільшити викупну суму. На відміну від класичного страхування життя, клієнт наприкінці терміну дії договору отримує не фіксовану суму, а ту суму, розмір котрої залежить від результатів, які забезпечила обрана стратегія інвестування).

Відкрити накопичувальну програму unit-linked можна, починаючи від 100 дол. США на місяць терміном від 10 років або від 200 дол. США на місяць терміном від п'яти років. Програму з одноразовим внеском можна відкрити, починаючи від 10 тис. дол. США. Від першого дня дії договору нараховується інвестиційний дохід, а крім того, життя клієнта одразу вважається застрахованим, навіть якщо бажаний капітал ще не накопичено. [2; 20; 21].

У 2018 р. на цей продукт припадало 73 % обсягу європейського страхового ринку. Визнаним лідером була Великобританія [1, с. 136]. Попри значне поширення інвестиційного страхування в Європі й США, в Україні поки що доволі скептично ставляться до цього продукту. Це насамперед пов'язано з тим, що фондовий ринок в Україні не є розвинутим, що гальмує впровадження ІСЖ [3].

У наявному на сьогодні розумінні інвестиційного страхування життя найбільш зрозуміло представлений лише продукт компанії TAS LIFE "ТАС-Інвест". Програму страхування "Forte Invest" страхової компанії ФОРТЕ ЛАЙФ можна віднести і до класу страхування 20 (у продукті присутне об'єднання двох класів страхування). Отже, інвестиційне страхування життя як аналог unit-linked на страховому ринку України майже не представлене.

Програми добровільного безперервного страхування здоров'я за класом 22 представлені доволі широко, з детальним описом, що надає страхувальникам можливість вільного й обґрунтованого вибору.

Таблиця 5. Огляд програм інвестиційного страхування життя в страхових компаніях, що працюють на ринку України, відповідно до класу страхування 21

Страхова компанія	Напрямок страхування	Програма, що пропонується
TAS LIFE	TAC-Інвест	Інвестиційний продукт, аналог unit-linked у країнах Європи. Як правило, пропонує кілька стратегій інвестування. Не містить ризикових компонент – тільки дожиття. Продукт переважно короткий – на термін від кількох до п'яти років. Використовує ризиковіші інструменти або стратегії порівняно з традиційними продуктами страхування життя. Більш прибутковий порівняно з традиційними продуктами страхування життя, але не гарантує прибутковості або навіть переносить збиток від інвестування на клієнта.
УНІКА ЖИТТЯ	“Майбутнє & Захист Плюс”, “Майбутнє & Захист Експрес”	Прибуткове вкладення заощаджень, регулярні виплати частини страхової суми (після закінчення перших п'яти (або 10) років дії договору страхування, потім – кожні п'ять років), можливість надійно вкласти гроші на 15–30 років (на відміну від банківських депозитів, термін яких зазвичай не перевищує 1,5–2 роки), збільшення накопичень на додаткові бонуси за рахунок частки інвестиційного доходу, отриманого від розміщення страхових резервів.
ФОРТЕ ЛАЙФ	Forte Invest	Спосіб інвестування коштів без ризику з одночасним страхуванням життя. 100-відсотковий захист і примноження капіталу; можливість накопичення коштів для дітей (освіта, весілля, стартап), можливість придбання поліса накопичувального страхування у зрілому віці.
ГРІНВУД ЛАЙФ ІНШУРАНС	Rich Life	Надає можливість надійного довгострокового накопичення та інвестування коштів.

Систематизовано та складено за даними офіційних сайтів страхових компаній.

Добровільне страхування додаткових пенсій також репрезентоване низкою програм, але на сайтах більшості страхових компаній, котрі пропонують подібні програми, немає детального й зрозумілого їхнього опису. Страхувальнику потрібно для ознайомлення з умовами програми безпосередньо відвідати офіс компанії. Він не має змоги попередньо обрати програми, котрі його влаштовують, а вже потім звернутися до офісу відповідної страхової компанії.

За період із 1993 по 2022 р. чисельність населення України скоротилася на 11 076,8 тис. осіб (рис. 2).

У нашій країні демографічні проблеми гостро проявились у 90-х роках минулого століття, коли через низку економічних, політичних та соціальних потрясінь народжуваність населення почала знижуватися, тоді як кількість пенсіонерів постійно зростала [23, с. 16]. Це підтверджується демографічними прогнозами до 2100 р., відповідно до яких осіб похилого віку буде

Таблиця 6. Огляд програм безперервного страхування здоров'я в страхових компаніях, що працюють на ринку України, відповідно до класу страхування 22

Страхова компанія	Напрямок страхування	Програми, що пропонуються
МЕТЛАЙФ	Захисти здоров'я сім'ї	Комплексний захист на випадок прикрих, але цілком імовірних ситуацій у житті родини: фінансова допомога в разі серйозної хвороби для дорослих, дітей; фінансова допомога в разі серйозної хвороби у жінок; фінансова допомога у зв'язку з настанням нещасного випадку для дорослих, дітей; фінансова допомога для компенсації медичних витрат для дорослих, дітей
PZU УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	Програми додаткового страхування	Додаткове страхування забезпечить додатковий страховий захист на випадок раптових подій, що впливають на життя, здоров'я та працездатність застрахованої особи (смерть у результаті нещасного випадку; встановлення інвалідності в результаті нещасного випадку (I, II або III групи); встановлення інвалідності з будь-якої причини (I та II групи); критичні захворювання (інфаркт, інсульт, рак та ін.); травматичні ушкодження та/або функціональні розлади в результаті нещасного випадку; звільнення від сплати страхових внесків за основним страхуванням (по смерті та інвалідності I, II групи з будь-якої причини))
	Пакет "Талісман"	Забезпечення персонального страхового захисту на всі випадки життя
	Програма "Безпека"	Забезпечує автовласнику захист від неприємних наслідків ДТП: у разі отримання травм або ушкоджень різного ступеня тяжкості, втрати працездатності, перебування в лікарні, а також захист родини автовласника у випадку непередбачуваної смерті
УНІКА ЖИТТЯ	Додаткове страхування	Страхова виплата за договором додаткового страхування здійснюється на підставі висновку Медико-соціальної експертної комісії Міністерства охорони здоров'я України (страхування від нещасного випадку; страхування на випадок інвалідності I або II групи) або діагнозу, підтвердженого профільною лікувальною установою або лікарем-фахівцем (страхування на випадок критичних захворювань)
КД-ЖИТТЯ	Критичні захворювання	Забезпечення фінансового захисту і підтримки здоров'я в разі діагностування критичного захворювання
	Акорд	Забезпечення фінансового захисту і підтримки здоров'я в разі травматичного ушкодження, яке сталося в результаті нещасного випадку
	Симфонія	Захист життя та здоров'я. Програма-конструктор: можливість відмовитися від будь-якого додаткового ризику. Ризик "Тілесні ушкодження" діє до 75 років. Ризик "Критичні захворювання" входить до пакета програм "Симфонія"
ARX LIFE	Страхування життя	Допоможе потурбуватися про фінансову захищеність родини у випадку непоправного та вберегтися від наслідків нещасного випадку
	Родинне коло: програма страхування життя та від нещасних випадків для всієї родини	Компенсація витрат на одержання медичної допомоги та лікування травм, отриманих у результаті нещасного випадку чи критичної ситуації
	Антивірус від ARX	Страхування на випадок госпіталізації з пневмонією будь-якого характеру (бактеріальна, атипова, вірусна, у т. ч. викликана COVID-19) чи передчасного відходу з життя з будь-якої причини

Систематизовано та складено за даними офіційних сайтів страхових компаній.

Таблиця 7. Огляд програм пенсійного страхування в страхових компаніях, що працюють на ринку України, відповідно до класу страхування 23

Страхова компанія	Напрямок страхування	Програми, що пропонуються
МЕТЛАЙФ	Програма страхування Е – Страхування на випадок смерті або дожиття, Програма страхування Е single – страхування на випадок смерті або дожиття з можливістю сплати одноразової страхової премії, Програма страхування READ – страхування на випадок дожиття до певного віку або на певний строк, Програма PE single – страхування на випадок дожиття до певного віку або на певний строк з можливістю сплати одноразової страхової премії	Рішення для альтернативного пенсійного забезпечення та накопичень до певної події
TAS LIFE	Пенсійне страхування	Оформлення пенсійної програми від СК “ТАС” дасть змогу створити додатковий власний пенсійний фонд, з якого отримуватимуть кошти після виходу на пенсію
PZU УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	Програма страхування “Рантьє 10”	Програма довічного страхування, яка може стати запорукою стабільного та гідного життя у похилому віці
КД-ЖИТТЯ	Програма страхування “Браво”	Пенсія – час можливостей
ГРАВЕ УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	ІНВЕСТ План	Допоможе поступово, протягом тривалого часу, накопичити достатній капітал для фінансового забезпечення майбутніх значних витрат або додаткової пенсії. Не передбачає підкріплення жодного тарифу додаткового страхування. Виплата гарантованої страхової суми разом із накопиченими резервами бонусів після закінчення дії договору
	ІНВЕСТ План+	Передбачає сплату одноразової страхової премії (внеску) на початку дії договору страхування. Виплата гарантованої страхової суми разом із накопиченими резервами бонусів після закінчення дії договору

Систематизовано та складено за даними офіційних сайтів страхових компаній.

вдвічі або й утричі більше, ніж працездатних громадян, а частка осіб у віці 65 років і старше становитиме 50 % або більше [22; 23, с. 130]. Подібні висновки опублікував і Пенсійний фонд України з посиланням на дослідження Інституту Вашингтона: до 2050 р. кількість жінок пенсійного віку в нашій країні перевищуватиме число працюючих. Крім того, кількість дітей і молодих людей віком до 20 років суттєво знизиться порівняно з показниками 2020 р. – майже удвічі. Схожі прогнози вчені дають і за кількістю працездатного населення [24].

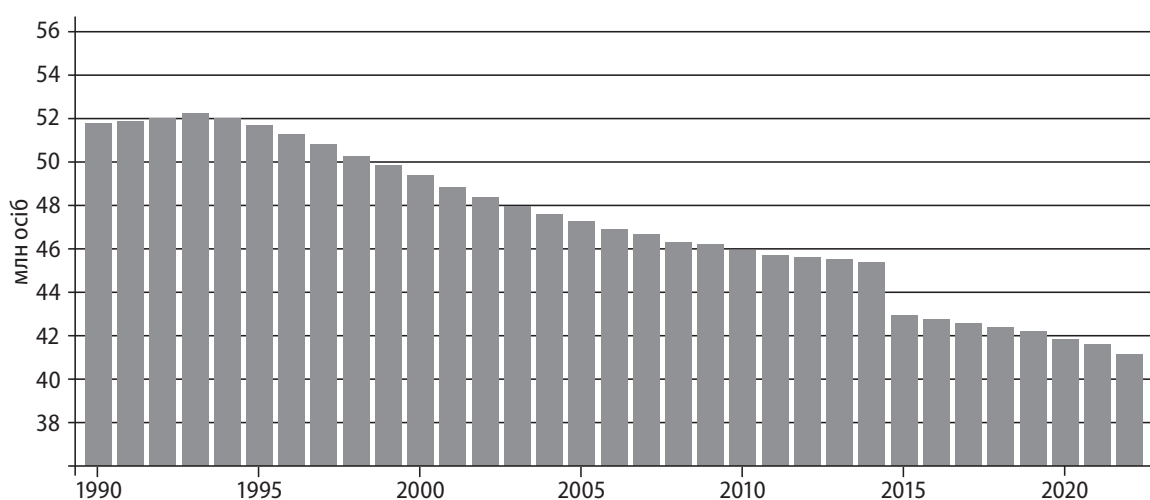

Рис. 2. Динаміка зміни чисельності населення України

Джерело: [14].

Висновки. Збільшення частки осіб похилого віку зумовлює відповідні вимоги до реформування сфери охорони здоров'я та соціального забезпечення. Логічними в цій ситуації видаються і пошуки нових способів заощаджування на старість. Одним із таких способів, що зарекомендував себе в багатьох країнах світу, є страхування життя, зокрема програми пенсійного страхування. Як показало дослідження, страхові компанії, що працюють на ринку добровільного страхування життя України, здатні задовольнити попит на цей вид страхування. Страхування життя як можливість додаткового соціального забезпечення має значний потенціал у нашій країні. Але вплив низки негативних факторів, зокрема повномасштабна російська агресія, нерозвинутий фондовий ринок, гальмують розвиток цього сегмента страхового ринку і можливість розширення частки застрахованого населення.

З огляду на статистику, яка додатково погіршується воєнним станом у країні, існує потреба в чітко визначених законодавчих умовах застосування страхування життя як додаткового способу соціального забезпечення. Можливо, варто перейняти досвід розвинутих країн, де страхування життя інтегроване в систему соціального захисту. Таке страхування спроможне забезпечити достатній життєвий рівень громадян пенсійного віку та якісний страховий захист працездатного населення.

Список використаних джерел

1. Тимчак М., Мінкович В. Європейський досвід страхування життя та можливість його імплементації в Україні. *Науковий вісник Ужгородського університету. Сер.: Економіка*. 2021. № 1. С. 134–140. URL: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2021.1\(57\).134-140](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2021.1(57).134-140).

2. Пікус Р. В., Бражко К. О. Місце страхування життя у процесі трансформації індивідуальних заощаджень в інвестиції. *Економіка та держава*. 2015. № 4. С. 111–116. URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=3156&i=24>.

3. Журавка О. С. Інвестиційне страхування життя як інноваційний фінансовий інструмент страхового ринку України. *Інноваційний ресурс страхового ринку в су-*

часних умовах : зб. тез. доп. X міжнар. наук.-практ. конф. Київ : Логос, 2014. С. 237–239. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/59460/6/Zhuravka_Investytsiine.pdf.

4. Макаренко Ю. П., Яновський К. Є. Накопичувальне страхування життя як конкурентоздатна альтернатива пенсії. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 2. С. 14–17. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=5884&i=2>.

5. Попок А. А., Лаврухін В. В. Світовий досвід соціального захисту населення. *Ефективність державного управління*. 2013. Вип. 35. С. 111–117.

6. Колосовська І. І. Особливості функціонування національних систем соціального захисту: європейська практика. *Ефективність державного управління*. 2017. Вип. 39. С. 145–151. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=efdu_2014_39_19.

7. Система соціального захисту населення у Франції. URL: <http://www.pilga.in.ua/>.

8. Соціальний захист населення: досвід Японії. URL: <http://www.pilga.in.ua/>.

9. Соціальний захист населення в Німеччині. URL: <http://www.pilga.in.ua/>.

10. Тищенко О. В. Досвід соціального забезпечення населення в провідних країнах Європейського Союзу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Юридичні науки*. 2015. Вип. 2 (2). С. 76–81. URL: www.lj.kherson.ua/2015/pravo02/part_2/17.pdf.

11. Ярова А. В. Французький та британський досвід систем соціального захисту. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Сер.: Політологія*. 2011. Т. 175, Вип. 163. С. 118–121. URL: <http://politics.chdu.edu.ua/article/view/75484>.

12. Рейтинг компаній страхування життя. *FORINSURER*. 2023. URL: <https://forinsurer.com/ratings/life>.

13. World Population Dashboard Ukraine / United Nations Population Fund. 2023. URL: <https://www.unfpa.org/data/world-population-UA>.

14. Населення України / Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/2022/>.

15. Ведишева А. Німеччина у форматі три “С”. *TAS life*. 2019. 24 січ. URL: <https://taslife.com.ua/blog/germany>.

16. Про страхування : закон України від 18.11.2021 № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>.

17. European Insurance – Key Facts / CEA Insurers of Europe. URL: <http://www.cea.eu/>.

18. Інвестиційне страхування життя / UKRSIBBANK. URL: https://pbs.ukrsibbank.com/ua/investments/investment_life_insurance/.

19. Накопичувальне страхування життя в Україні – ARX Life. *ARX*. URL: <https://arx.com.ua/produkty/invest-insurance>.

20. Гавриленко В. Страхування життя, накопичення та інвестиційний дохід – як отримати три в одному. *Економічна правда*. 2021. 3 серп. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/08/3/676164/>.

21. Інвестиційне страхування життя unit-linked: що це, його особливості та кому підходить / CS Group. URL: <https://www.groupcs.com.ua/investytsijne-strakhuvannia-zhyttia-unit-linked-shcho-tse-joho-osoblyvosti-ta-komu-pidkhodyt/>.

22. Національні демографічні прогнози / Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України. URL: https://idss.org.ua/forecasts/nation_pop_proj.

23. Населення України. Демографічні тенденції в Україні у 2002–2019 рр. : кол. моногр. / за ред. О. Гладуна. Київ : НАН України, Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М.В. Птухи, 2020. 174 с. URL: https://idss.org.ua/arhiv/monografia_2020_.pdf.

24. Киселева А. Працевдатне населення скоротиться в 2 рази: що буде з Україною в 2050 році. *РБК-Україна*. 2021. 27 берез. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/styler/trudosposobnoe-naselenie-sokratitsya-2-raza-1616855464.html>.

References

1. Tymchak, M., & Minkovych, V. (2021). European experience of life insurance and possibility of its implementation in Ukraine. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University, Series "Economics"*, 1, 134–140. DOI: 10.24144/2409-6857.2021.1(57).134-140 [in Ukrainian].
2. Pikus, R., & Brazhko, K. (2015). Life insurance role in the transformation of individual savings into investment. *Ekonomika ta derzhava*, 4, 111–116. Retrieved from <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=3156&i=24> [in Ukrainian].
3. Zhuravka, O. S. (2014). Investment life insurance as an innovative financial instrument of the insurance market of Ukraine. In *Innovative resource of the insurance market in modern conditions*, pp. 237–239. Kyiv: Logos. Retrieved from https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/59460/6/Zhuravka_Investytsiine.pdf [in Ukrainian].
4. Makarenko, Yu., & Yanovskiy, K. (2018). Compensative life insurance competitive pension alternative. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, 2, 14–17. Retrieved from <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=5884&i=2> [in Ukrainian].
5. Popok, A., & Lavrukhin, V. (2013). World experience of social protection of the population. *Efficiency of public administration*, 35, 111–117 [in Ukrainian].
6. Kolosovska, I. (2017). Peculiarities of functioning of national social security systems: European practice. *Efficiency of public administration*, 39, 145–151 [in Ukrainian].
7. The system of social protection of the population in France. (n. d.). Retrieved from <http://www.pilga.in.ua/> [in Ukrainian].
8. Social protection of the population: the experience of Japan. (n. d.). Retrieved from <http://www.pilga.in.ua/> [in Ukrainian].
9. Social protection of the population in Germany. (n. d.). Retrieved from <http://www.pilga.in.ua/> [in Ukrainian].
10. Tishchenko, O. V. (2015). Experience of social security of the population in the leading countries of the European Union. *Kherson State University Herald. Series "Legal Sciences"*, 2 (2), 76–81. Retrieved from www.lj.kherson.ua/2015/pravo02/part_2/17.pdf [in Ukrainian].
11. Yarova, L. V. (2011). French and British experience of social protection systems. *Scientific works of the Black Sea State University named after Petro Mohyla. Series: Political science*, 175 (163), 118–121. Retrieved from <http://politics.chdu.edu.ua/article/view/75484> [in Ukrainian].
12. FORINSURER. (2023). *Rating of life insurance companies*. Retrieved from <https://forinsurer.com/ratings/life> [in Ukrainian].
13. United Nations Population Fund. (2023). *World Population Dashboard Ukraine*. Retrieved from <https://www.unfpa.org/data/world-population/UA>.
14. Minfin. (n. d.). *Population of Ukraine*. Retrieved from <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/2022/> [in Ukrainian].
15. Vedysheva, A. (2019, January 24). Germany in the three "C" format. *TAS life*. Retrieved from <https://taslife.com.ua/blog/germany> [in Ukrainian].
16. Verkhovna Rada of Ukraine. (2021). *About insurance* (Act No. 1909-IX, November 18). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text> [in Ukrainian].
17. CEA Insurers of Europe. (n. d.). *European Insurance – Key Facts*. Retrieved from <http://www.cea.eu/>.
18. UKRSIBBANK. (n. d.). *Investment life insurance*. Retrieved from https://pbs.ukrsibbank.com.ua/investments/investment_life_insurance/ [in Ukrainian].
19. ARX. (n. d.). *Accumulated life insurance in Ukraine - ARX Life*. Retrieved from <https://arx.com.ua/produkty/invest-insurance> [in Ukrainian].

20. Havrylenko, V. (2021, August 3). Life insurance, savings and investment income - how to get three in one. *Economic truth*. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/08/3/676164/> [in Ukrainian].

21. CS Group. (n. d.). *Unit-linked investment life insurance: what it is, its features and who it is suitable for*. Retrieved from <https://www.groupcs.com.ua/investytsijne-strakhuvannia-zhyttia-unit-linked-shcho-tse-joho-osoblyvosti-ta-komu-pidkhodyt/> [in Ukrainian].

22. Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine. (n. d.). *National Demographic Forecasts*. Retrieved from https://idss.org.ua/forecasts/nation_pop_proj [in Ukrainian].

23. Hladun, O. (Ed.). (2020). *Population of Ukraine. Demographic trends in Ukraine in 2002–2019*. Kyiv: Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine. Retrieved from https://idss.org.ua/arhiv/monografia_2020_.pdf [in Ukrainian].

24. Kyseleva, A. (2021, March 27). The working-age population will be halved: what will happen to Ukraine in 2050. *RBC-Ukraine*. Retrieved from <https://www.rbc.ua/ukr/styler/trudosposobnoe-naselenie-sokratitsya-2-raza-1616855464.html> [in Ukrainian].